

dr Ksenija Lalović / PhD Ksenija Lalović
mr Uroš Radosavljević / MSc Uroš Radosavljević

SAVREMENI PRISTUPI
URBANOM DIZAJNU
ZA ODRŽIVI TURIZAM SRBIJE

CONTEMPORARY APPROACH
TO URBAN DESIGN
FOR SUSTAINABLE TOURISM
OF SERBIA

Arhitektonski fakultet Univerzitetu u Beogradu
Faculty of Architecture University of Belgrade

Profesor dr Eva Vaništa Lazarević

Kroz uvodnu reč urednika i osam autorskih poglavlja koja slede definišu se u naučnom i praktičnom smislu smernice i preporuke kvalitativnih strategija urbanog dizajna za razvoj održivog turizma u Srbiji uopšte, a posebno turističkih destinacija. Takođe se kroz sveobuhvatnost tema u oblasti urbanističkog planiranja, upravljanja i održivog pristupa urbanom dizajnu, poboljšava i pomaže rad stručne javnosti Srbije, studenata i profesionalaca u pomenutim oblastima. Oba ova bitna aspekta monografije, sem što daju određene disciplinarnе preporuke, otvaraju i nove provokativne teme, značajne ne samo za stručnjake u oblasti urbanizma poput urbanista, arhitekata i planera, već i u okviru srodnih disciplina vezanih za ekonomski i socijalni lokalni razvoj. Takođe, ova monografija ističe i društvene i ekonomske globalne i srpske trendove koji imaju značajne uticaje i nove pojave prostornih transformacija. Na kraju bi smo dodali, ovu monografiju možete shvatiti i kao vodič za vizije budućnosti u kontekstu Srbije, prihvatljive i verifikovane od strane relevantnih državnih i lokalnih aktera, i građana sa lokaliteta na kojima je istraživanje rađeno, kao i profesora i studenata Arhitektonskog fakulteta u Beogradu.

Monografsko delo predstavlja višestruki naučni doprinos u oblasti urbanog dizajna u kontekstu Srbije. Pre svega sadrži komparativni kritički pregled naučno zasnovanih konceptualnih i teorijskih pristupa urbanom dizajnu za održivi razvoj turizma aktuelnih u društvenim kontekstima razvijenih zemalja i konteksta Srbije. Zatim, nudi pregled mogućih novih metodoloških pristupa urbanom dizajnu neophodnih za postizanje održivog razvoja turizma u Srbiji u aktuelnom društvenom kontekstu. Konačno, daje pregled i kritičku ocenu rezultata sprovedenih lokalnih akcionih pilot istraživanja primene inoviranih metodoloških pristupa urbanom dizajnu u odabranim slučajevima od važnosti za strateški održivi razvoj turizma u Srbiji.

IMPRESUM

Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu
2013

Faculty of Architecture University of Belgrade
2013

Urednici / Editors:
dr Ksenija Lalović / PhD Ksenija Lalović
mr Uroš Radosavljević / MSc Uroš Radosavljević

Izdavač / Publisher:
Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu
Faculty of Architecture University of Belgrade

Za izdavača / For Publisher:
Profesor dr Vladan Đokić, dekan / Professor PhD Vladan Đokić, dean

Recenzenti / Reviewers:
dr Eva Vaništa Lazarević / PhD Eva Vaništa Lazarević
dr Aleksandra Đukić / PhD Aleksandra Đukić

Grafički dizajn / Graphic Design:
Slobodan Kresojević

Tiraž / Copies: 500

Štampa / Print
BIGRAF PLUS - Beograd

ISBN 978-86-7924-064-4
Beograd, 2013

**SAVREMENI PRISTUPI URBANOM DIZAJNU
ZA ODRŽIVI TURIZAM SRBIJE**

**CONTEMPORARY APPROACH TO URBAN DESIGN
FOR SUSTAINABLE TOURISM OF SERBIA**

Urednici / Editors: dr Ksenija Lalović / PhD Ksenija Lalović mr Uroš Radosavljević / MSc Uroš Radosavljević

CONTENTS:

FOREWORD

PhD Ksenija Lalović, MSc Uroš Radosavljević

7

01 URBANISM CONTEMPORARY CHALLENGES:GLOBALIZATION – SUSTAINABILITY – ECOLOGY

MSc Rajko Lj. Korica, Danilo S. Furundžić

19

02 STRATEGIC NETWORKING OF STAKEHOLDERS FOR SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT OF SERBIA

A way for quality sustainable solutions

MSc Uroš Radosavljević, PhD Ksenija Lalović

51

03 EKOTOURISM: A WAY TO REACH CLIMATE- RESPONSIBLE AND INTREGRAL SUSTAINABLE DEVLEOPMENT OF SERBIA

PhD Ksenija Lalović, Višnja Sretović Brković

83

04 CLIMATE SENSITIVE PUBLIC SPACE DESIGN AS A QUALITY FACTOR OF TOURIST DESTINATION

MSc Jelena Živković, PhD Danijela Milovanović Rodić

135

05 URBAN DESIGN FOR SUSTAINABLE CULTURAL SOLUTIONS

PhD Marija Maruna, PhD Vladimir Mihajlov, Danijela Milojkic

159

06 PUBLIC ART IN FUNCTION OF SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT: PaPs Methodology

Zoran Đukanović, Aleksandar Bobić, MSc Jelena Živković, Stevan Vuković

193

07 TOURISTIC RESORT IN TEKIJA: LINKING RESEARCH, TEACHING AND PRACTICE - Design Studio methodology

MSc Petar Arsić, Ivica Nikolić, PhD Mirjana Devetaković

233

08 RESEARCH OF POSSIBLE IMPROVEMENTS IN EDUCATION OF ARCHITECTS: Integrating e-learning and parametric modeling in urban design teaching

PhD Mirjana Devetaković, MSc Petar Arsić, PhD Ljiljana Petruševski, Jelena Kijanović, Ivica Nikolić

269

09 PARTICIPANTS IN RESEARCH “MODERN APPROACHES URBAN DESIGN FOR SUSTAINABLE TOURISM OF SERBIA”: Experiments in the region of the Lower Danube

Memo about editors and authors of the chapters in order of appearance in the monograph

Memo about the participants in the research design studios

Sponsors of the project and monograph

299

SADRŽAJ:

PREDGOVOR

dr Ksenija Lalović, mr Uroš Radosavljević

7

01 SAVREMENI IZAZOVI URBANIZMA: GLOBALIZACIJA – EKOLOGIJA – ODRŽIVOST

mr Rajko Lj. Korica, Danilo S. Furundžić

19

02 STRATEŠKO UMREŽAVANJE AKTERA ZA ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA SRBIJE:

Put do kvalitetnih održivih rešenja

mr Uroš Radosavljević, dr Ksenija Lalović

51

03 EKOTURIZAM: PUT DO KLIMATSKI ODGOVORNOG I INTEGRALNOG ODRŽIVOG RAZVOJA SRBIJE

dr Ksenija Lalović, Višnja Sretović Brković

83

04 KLIMATSKI SENZITIVAN DIZAJN JAVNIH PROSTORA KAO FAKTOR KVALITETA TURISTIČKE DESTINACIJE

mr Jelena Živković, dr Danijela Milovanović Rodić

135

05 URBANI DIZAJN U FUNKCIJI KULTURNO ODRŽIVIH REŠENJA

dr Marija Maruna, dr Vladimir Mihajlov, Danijela Milojković

159

06 PUBLIC ART U FUNKCIJI ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA: PaPs metodologija

Zoran Đukanović, mr Aleksandar Bobić, mr Jelena Živković, Stevan Vuković

193

07 TURISTIČKO NASELJE U TEKJI: POVEZIVANJE ISTRAŽIVANJA, NASTAVE I PRAKSE - Metodologija dizajn studia

mr Petar Arsić, Ivica Nikolić, dr Mirjana Devetaković

233

08 ISTRAŽIVANJA MOGUĆIH UNAPREĐENJA U OBRAZOVANJU ARHITEKATA - Integrisanje elektronskog učenja i parametarskog modelovanja u nastavu urbanog dizajna

dr Mirjana Devetaković, mr Petar Arsić, dr Ljiljana Petruševski, Jelena Kijanović, Ivica Nikolić

269

09 UČESNICI U ISTRAŽIVANJU “SAVREMENI PRISTUPI URBANOM DIZAJNU ZA ODRŽIVI TURIZAM SRBIJE”

Ogledi u regionu Donjeg Podunavlja

Beleške o urednicima i autorima poglavlja po redosledu pojavljivanja u monografiji

Beleška o učesnicima u istraživačkim dizajn studijima

Pokrovitelji projekta i monografije

299

**URBANI DIZAJN U FUNKCIJI KULTURNO ODRŽIVIH
REŠENJA**

**URBAN DESIGN FOR SUSTAINABLE CULTURAL
SOLUTIONS**

URBAN DESIGN FOR SUSTAINABLE CULTURAL SOLUTIONS

Marija Maruna, Vladimir Mihajlov, Danijela Miložkić

Abstract

An action which is undertaken by professional urban designers plays an important role in shaping of settlements. The consideration should be given to the design work process through the strengthening of local identity, which would increase the value of urban areas and thus make contribution to its economic development. A research-oriented approach is proposed and is not based on solving problems found, but it will anticipate the possibilities and limits of urban entities. In this sense, urban designers take an active role in developing creative strategies for urban areas. In this paper, access to urban design for sustainable solutions in cultural sense is checked by working with students of final semester of undergraduate studies, at the Faculty of Architecture in Belgrade. It is primarily value-oriented and focused on the production of space, creation of attractive urban image, in order to identify a specific local cultural landscape and identity as an instrument of development in sustainable tourism of settlements. This approach develops creativity by combining different ways of interpretation and conceptualization of spatial visions and objectives, as well as the form and character of specific places that are associated with the planned new development.

Key words: production of places, strategic design, value-oriented approach

URBANI DIZAJN U FUNKCIJI KULTURNO ODRŽIVIH REŠENJA

Marija Maruna, Vladimir Mihajlov, Danijela Milojkć

Apstrakt

Profesionalno delovanje urbanih dizajnera ima veoma važnu ulogu u oblikovanju naselja, jer kroz jačanje lokalnog identiteta može povećati vrednost urbanog područja i na taj način doprineti njegovom ekonomskom razvoju. S toga je potrebno razmotriti proces rada kojim se postižu ovakvi rezultati. U tekstu je predstavljen pristup radu koji podrazumeva istraživanje mogućnosti i ograničenja razvoja urbanih celina, umesto pristupa koji je zasnovan na traženju rešenja putem prostornih promena. Tako shvaćen urbani dizajn preuzima aktivnu ulogu u kreiranju razvojne strategije područja. Ovakav pristup urbanom dizajnu, u funkciji kulturno održivih rešenja, je proveravan kroz rad sa studentima završnog semestra osnovnih akademskih studija na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu. Rad studenata je pre svega bio vrednosno orijentisan postupak, usmeren na proizvodnju mesta i stvaranje atraktivne urbane slike koja će pomoći da se prepoznaju specifičnosti lokalnog kulturnog pejzaža i održe kulturni kvaliteti i karakter kao instrumenti kreiranja imidža naselja, u funkciji razvoja održivog turizma. Ovaj pristup razvija kreativnost kombinujući različite načine interpretacije i konceptualizacije prostornih vizija i ciljeva, kao i formu i karakter specifičnih mesta, koji su u vezi sa predviđenim novim ra vojem.

Ključne reči: proizvodnja mesta, strateški dizajn, vrednosno orijentisan pristup

Poslednje decenije se tema kulturne raznolikosti promovira kao ključni faktor urbanog održivog razvoja (UNESCO Univerzalna deklaracija o kulturnoj raznolikosti iz 2001; Agenda 21 za kulturu iz 2004.). Aktualnosti ove teme doprinose reakcije na sile globalizacije, liberalizaciju trgovine i brze tehnološke promene, koje ugrožavaju zaštitu i razvoj lokalnih kultura. Odgovornost za kulturni razvoj i očuvanje kulturne raznolikosti se prebacuje na lokalni nivo odnosno lokalnu upravu kao ključnog aktera u kreiranju razvojnih politika, tj. dugoročnih vizija u kojima kultura predstavlja osnovnu razvojnu podršku. Smatra se da kvalitet lokalnog razvoja zavisi od veze između kulturnih i drugih politika koje su usmerene na društveno, ekonomsko, ekološko i urbano planiranje.

Sa aspekta urbanog dizajna to podrazumeva pretvaranje kulturno osetljivih razvojnih politika lokalne zajednice u fizičku strukturu. Proces izrade rešenja, u tom smislu, polazi od prepoznavanja lokalnog konteksta, društvenih grupa i njihovih životnih stilova, koje potom ugrađuje u razvojni koncept prostora i koristi za elemente oblikovanja. Ovaj proces podrazumeva tesnu saradnju urbanih dizajnera sa lokalnom upravom u kreiranju lokalnih politika i povezivanju elemenata kulturne raznolikosti sa ekonomskim razvojem. Urbani dizajneri na ovaj način, zajedno sa lokalnom upravom, učestvuju u kreiranju razvojnih ciljeva tako što politike pretvaraju u strategije prostornog razvoja, tj. okvir za fizičku izgradnju. To podrazumeva pomeranje tradicionalne discipline dizajna ka javnim politikama i ciljevima, i uključivanje novih znanja i sposobnosti koje će omogućiti urbanim dizajnerima razumevanje širih društveno ekonomskih tema i lokalno specifičnih situacija. Na taj način, svesni savremenog tržišnog okruženja i nove uloge u prostornom razvoju, urbani dizajneri mogu ponuditi kreativna rešenja koja će doprijeti društveno odgovornim promenama.

Sa druge strane, društvo u okviru tranzicionog sistema karakteriše prelazak sa dirigovanog na tržišni razvoj što uzrokuje nejasne relacije između aktivnosti države i tržišta. Shodno tome, Srbiju, kao tranziciono društvo, karakterišu nerazvijeni instrumenti za usmeravanje lokalnih politika prostornog razvoja i nedostatak institucija i delova sistema koji

bi ih sproveli. U takvim okolnostima se urbani dizajn i planiranje izdvajaju kao osnovni instrumenti uspostavljanja prostornog reda. Kao posledica toga, uloga urbanih planera i dizajnera postaje daleko značajnija, a potrebna znanja daleko kompleksnija.

Urbani dizajn kao efikasan instrument usmeravanja urbanog razvoja u situacijama nerazvijenih instrumenata i nedostatka institucija i delova sistema koji sprovode prostorni razvoj zahteva od stručnjaka primenu novih metoda i tehnika koje će omogućiti prevođenje lokalnih javnih politika u odgovarajuće forme usmeravanja prostornog razvoja kao što su planovi, projekti, regulativa itd. (Lazarević Bajec i Maruna, 2010). Uspešan urbani dizajn zahteva potpuno razumevanje uslova u kojima se donose odluke i sprovodi razvoj. Mnogi faktori određuju ili utiču na krajnji rezultat procesa projektovanja i na vrstu prostora koji se proizvode (CABE, 2000, 9).

Navedene okolnosti ukazuju na potrebu razvoja istraživački orijentisanog pristupa urbanom dizajnu, koji ne polazi od rešavanja problema delovanjem u prostoru, već od istraživanja mogućnosti i ograničenja razvoja urbanih celina. Tako shvaćen urbani dizajn preuzima aktivnu ulogu u kreiranju razvojne strategije područja. To podrazumeva definisanje integralnog pristupa koji će voditi do preporuka za uređenje prostora koje prevazilaze tradicionalnu klasifikaciju apstraktnog planiranja namene površina i konkretnih fizičkih i vizuelnih prostornih rešenja. Integralni pristup prevazilazi razlike između arhitekture i planiranja i znači usmeravanje na veze između ljudi, ponašanja, objekata, prostora i grada.

U tom smislu, pristup urbanom dizajnu u funkciji kulturno održivih rešenja, koji je proveravan kroz rad sa studentima završnog semestra osnovnih akademskih studija na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu, je pre svega vrednosno orijentisan i usmeren na proizvodnju mesta i stvaranje atraktivne urbane slike koja će pomoći da se prepoznaju specifičnosti lokalnog kulturnog pejzaža i održe kulturni kvaliteti i karakter kao instrument kreiranja imidža naselja u funkciji razvoja održivog turizma. Ovaj pristup razvija kreativnost kombinujući različite načine

interpretacije i konceptualizacije prostornih vizija i ciljeva kao i formu i karakter specifičnih mesta koji su u vezi sa predviđenim novim razvojem.

Izrada projektnog zadatka je, radi postupnog savladavanja teme i proizvodnje kompleksnog rešenja, podeljena u šest koraka: 1. upoznavanje sa dokumentima; 2. uočavanje karakteristika urbane strukture; 3. prepoznavanje lokalnih razvojnih procesa; 4. razumevanje koncepta održivosti i kulturne raznolikosti; 5. utvrđivanje razvojnog koncepta područja i 6. oblikovanje prostora.

Svaki korak predstavlja celovit zadatak, sa precizno definisanom svrhom i ciljevima, sadrži precizan opis okvira rada i očekivane rezultate.

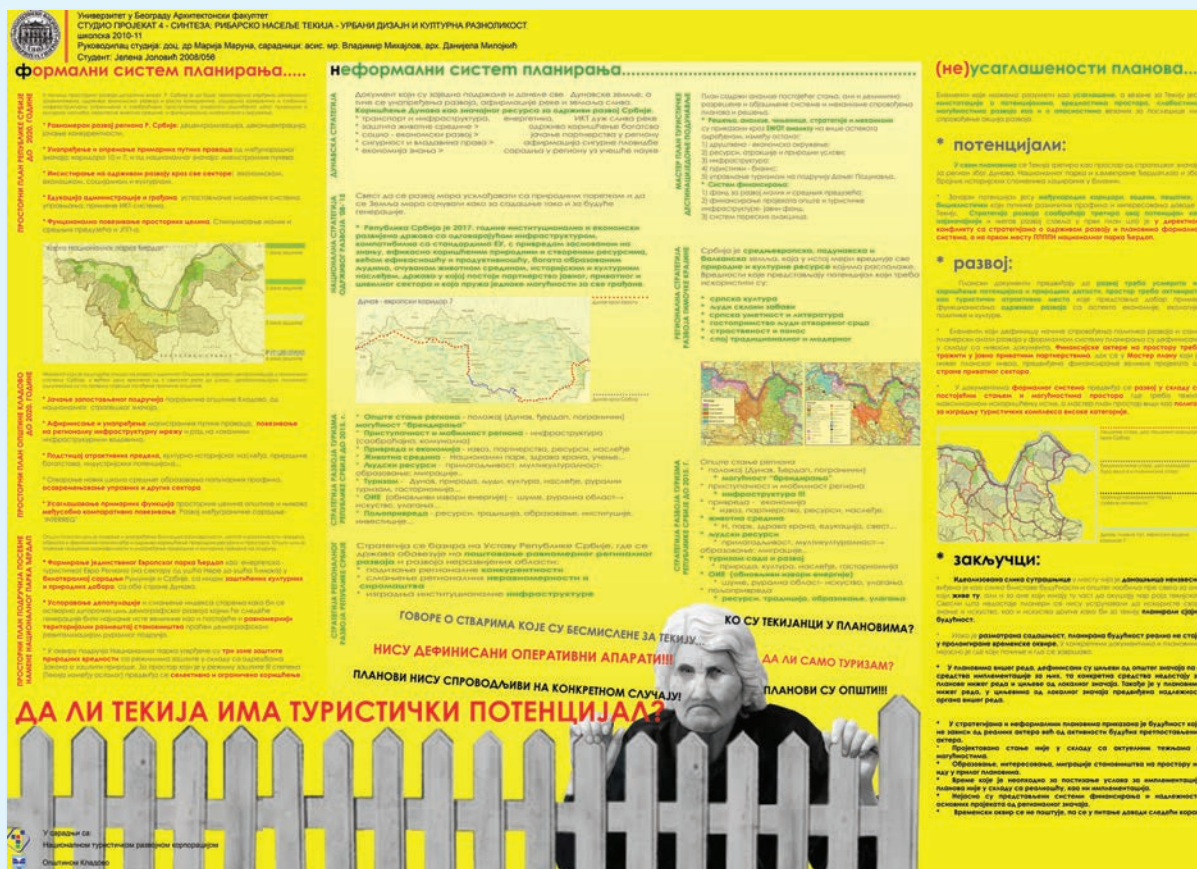
1. KORAK: Upoznavanje sa dokumentima

Svrha zadatka

Saradnja urbanih dizajnera sa lokalnom upravom se najpre odvija na nivou kreiranja razvojnih politika područja. Razvojne politike se najjasnije iskazuju u planskim dokumentima. U idealnom slučaju one su predvođene razvojnim strategijama lokalne uprave i predstavljaju proizvod usaglašenih interesa lokalnih aktera. Kao sveobuhvatni razvojni dokument, podrazumevaju dogovoren skup vrednosti i ciljeva iz kojih dalje proizlaze nedvosmislene akcije i jasna sredstva za njihovu realizaciju.

U Srbiji, danas, paralelno egzistiraju dva sistema planiranja: formalni i neformalni. Formalni sistem planiranja je uređen odgovarajućim zakonskim okvirom dok se neformalni sistem planiranja sprovodi pod uticajem međunarodnih organizacija koje na taj način prenose iskustva savremene planske prakse i menjaju tradicionalni okvir prostornog razvoja Srbije.

Čest je slučaj da se razvojni koncepti nekog područja razlikuju u zavisnosti od toga da li su proizvedeni u formalnom ili neformalnom planskom postupku, što stvara nesiguran ambijent za upravljanje prostornim razvojem. Iz toga direktno proizlazi nepotpun razvojni okvir i nedovoljno jasne smernice za konkretnu proizvodnju prostora. Iznad

Slika 1.

Jelena Jolović,
Upoznavanje sa
dokumentima (plakat)

svega, neuređen planski okvir ukazuje na odsustvo jedinstvenog skupa vrednosti koji je od suštinske važnosti za utvrđivanje razvojnog koncepta i samim tim proizvodnju usmerenih akcija.

Opis zadatka

Studenti se upoznaju sa najvažnijim dokumentima prostornog razvoja (od nacionalnog do lokalnog nivoa) i prepoznaju glavne razvojne ciljeve područja. Težište je na utvrđivanju veze između interesa državne odn. lokalne uprave, opštih razvojnih ciljeva iskazanih u dokumentima i akcija koje vode do proizvodnje konkretne fizičke strukture. Preispituje se postojanje jedinstvenog skupa vrednosti koji stoji u pozadini različitih dokumenata.

Slika 2.

Jelena Jolović,
Upoznavanje sa
dokumentima (detalj
plakata): kompatibilni
i nekompatibilni ciljevi
iz analize planova sa
zaključcima

(не)усаглашености планова....

Елементи које можемо разумети као усаглашене, а везане за Текију, јесу констатације о потенцијалима, вредностима простора, слободности, могућностима развоја као и о опасностима везаних за последице или спровођење оквира развоја.

*** потенцијали:**

У свим плановима се Текија третира као простор од стратешког значаја за регион због дивног Националног парка и еволуране Ђерап као и због бројних историјских споменика културних у Билана.

* Значајни потенцијали јесу међународни коридори, водени, пешачки, и бициклистички који пунике различитих профила и интересовања доводе у Текију. Стратешки развој саобраћаја третира овај потенцијал као најважнији и његов развој ставља у први план што је у директном контрасту са стратешкијом о одрживом развоју и плановима формалног система, а на првом месту ПППН националног парка Ђерап.

*** развој:**

Плански документи предвиђају да развој треба усмерити на коришћење потенцијала и природних вредности, простор треба активирати као туристички атрактивно место које представља добар пример функционалног одрживог развоја са аспекта економије, екологије, политике и културе.

* Елементи који дефинишу начине спровођења политике развоја и саму планирају олати развоја у формалном систему планирања су дефинисани у складу са нивоом документа. Финансијске актере на простору треба тражити у јавно приватним партнерствима, док се у Мастер плану који је нижег планског нивоа, предвиђено финансирање великих пројеката од стране приватног сектора.

* У документима формалног система предвиђа се развој у складу са postojeћим стањем и могућностима простора где треба тежити максималном искоришћењу истих, а мастер план прати види као погоник за изградњу туристичких комплекса високе категорије.

.....
Регионална зона, део регионалног коридора
према Србији

.....
Функционална зона, део коридора
Еуро Виад 8 и планирања зона

.....
Територија националног парка
с овеке категорије

.....
Датум: Текија, јул, вероватно издати
кампаном 7

*** закључци:**

* Идеализована слика сутрашњице у месту чија је данашњица неизвесна виђена је као слика данашње будућности и општег изабора пре свега за оне који живе ту, али и за оне који имају ту част да окушају чар раја текијског. Свесни шта недостаје планири се нису устручали да искористе своје знање и искуство, као и искуства других како би за текију планирали сјајну будућност.

* Иако је разматрана садашњост, планирана будућност реално не стоје у пролонгиране временске оквиру. У конкретним документима и плановима најјасно је где који почиње и где се завршава.

* У плановима вишег реда, дефинисани су циљеви од општег значаја па и средства имплементације за њих, та конкретна средства недостају за планове нижег реда и циљеве од локалног значаја. Такође је у плановима нижег реда, у циљевима од локалног значаја предвиђено надлежност органа вишег реда.

* У стратешкијом и неформалним плановима приказана је будућност која не зависи од реалних актера већ од активности будућних претпостављених актера.

* Пројектовано стање није у складу са актуелним тежама и могућностима.

* Образовање, интересовања, миграције становништва на простору не иду у прилог плановима.

* Време које је неопходно за постизање услова за имплементацију планова није у складу са реалношћу, као ни имплементација.

* Нејасно су представљени системи финансирања и надлежности основних пројеката од регионалног значаја.

* Временски оквир се не поштује, па се у питање доводи следећи корак.

Ciljevi zadatka

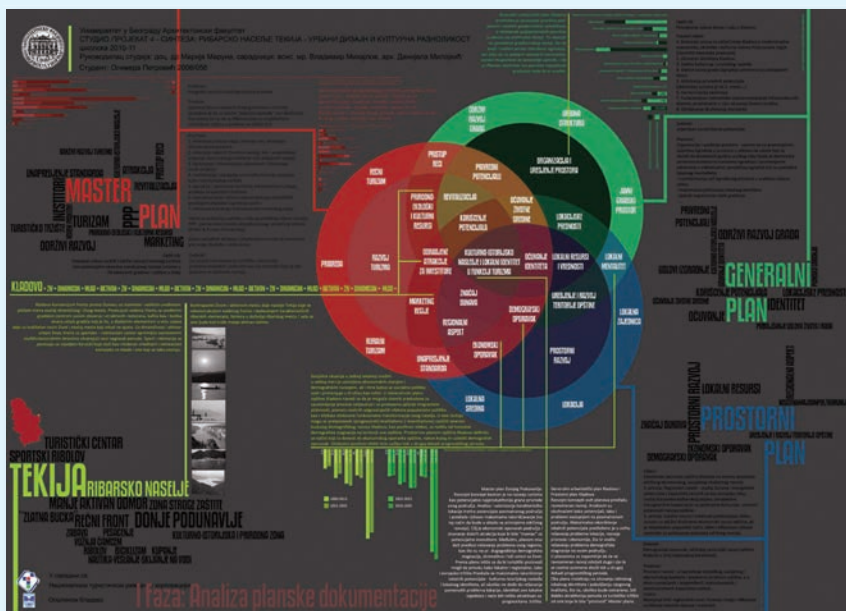
- upoznavanje sa različitim oblicima planiranja u Srbiji — formalnim i neformalnim
- upoznavanje sa sadržajem različitih planskih dokumenata i utvrđivanje razlika u njihovoj strukturi
- prepoznavanje razvojnih koncepata u okviru različitih planskih pristupa i preispitivanje njihove međusobne usaglašenosti
- prepoznavanje zajedničkog skupa vrednosti koje stoje u osnovi planskih politika područja
- usvajanje zajedničkog razvojnog okvira različitih planskih dokumenata
- izdvajanje neusaglašenih razvojnih smernica u različitim planskim dokumentima kao osnove za preispitivanje razvojnih pravaca

Očekivani rezultat

Specifičnost projektnog zadatka (realan projekat, preduzete akcije uprave na državnom nivou — Nacionalne korporacije za razvoj turizma, i potrebe lokalne zajednice) otvorila je potrebu za direktnom komunikacijom između kreatora razvojnih politika na različitim nivoima upravljanja, kao i stručnjaka koji su učestvovali u pretvaranju razvojnih politika u planske dokumente. Stoga se kao prvi očekivani rezultat istraživanja studentima nametnula lista pitanja odn. dilema kao polazište za razgovor sa nadležnim institucijama — nivoima upravljanja prostornim razvojem. Nakon obavljenog razgovora, od studenata se očekivalo usvajanje jedinstvenog razvojnog okvira za dato područje.

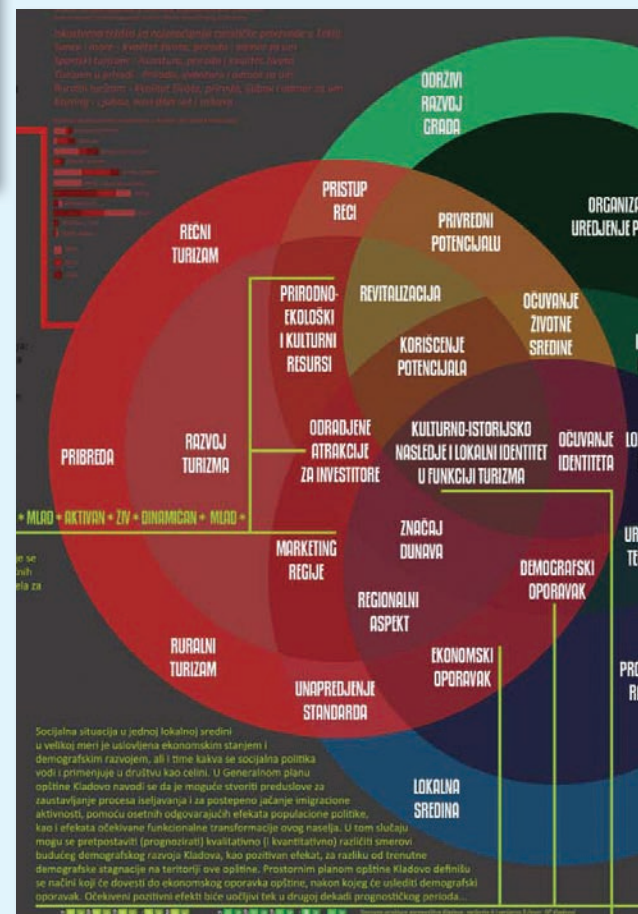
PRIMERI IZ NASTAVE — ODABRANI RADOVI STUDENATA

U prvoj fazi rada, u upoznavanju sa dokumentima, izdvaja se rad studentkinje Jelene Jolović. Ona je temeljno istražila sve bitnije planove iz formalnog i neformalnog sistema planiranja. Zabeležila je gotovo sve neusaglašenosti između različitih planskih sistema u vezi sa prepozna-

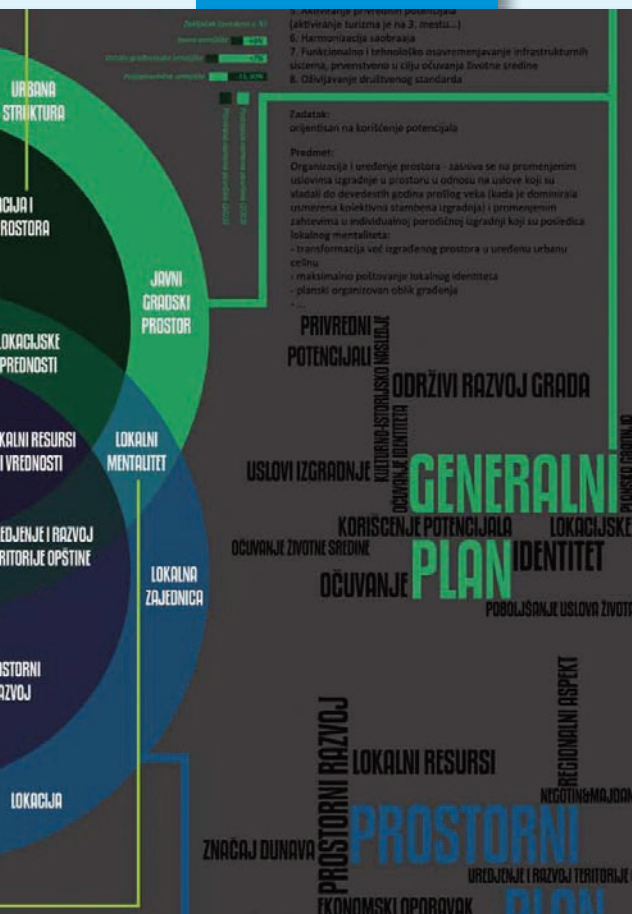
Slika 3.
Olivera Petrović,
Upoznavanje sa
dokumentima
(plakat): dijagramski
prikaz usaglašenosti
ciljeva iz formalnog i
neformalnog sistema
planiranja

tim vrednostima, slabostima, potencijalima i ciljevima razvoja. Kao ključne potencijale za dalji razvoj područja, ova studentkinja izdva-
vaja infrastrukturne koridore (naročito Koridor 7 - Dunav, pešački i
biciklistički koridori), uz zapažanje da pravci njihovog razvoja, nisu
međusobno usaglašeni u planskim dokumentima različiti prostornih
nivoa. Razmatrajući razvojne uslove obrađene u planovima, ona iz-
dvaja mogućnost usmeravanja većih sredstava u održivi turizam, a
realizaciju konkretnih projekata iz izvora javno privatnog partner-
stva. Takođe, Jelena Jolović primećuje da su pomenute postavke u
suprotnosti sa Master planom, koji na predmetnoj lokaciji predviđa
izgradnju turističkih kompleksa visoke kategorije.
Poseban kvalitet priloga jesu zaključna razmatranja u kojima je istakla
kompatibilnost ciljeva formalnog i neformalnog sistema planiranja,
koji odražavaju zajedničke interese lokalne i državne uprave.
Slični kvaliteti prepoznaju se i u radu studentkinje Olivera Petrović.
Posebnu vrednost rada predstavlja grafički prikaz analize formalnog i
neformalnog sistema planiranja, u vidu dijagrama, gde se u preseku
tri kružnice nalaze usaglašeni i kompatibilni ciljevi razvoja područja

Slika 4.

Olivera Petrović,
Upoznavanje sa dokumentima (detalj plakata):
dijagramski prikaz veza,
interesa i ciljeva između
državne i lokalne uprave

ribarskog naselja Tekije, koje, prema studentkinom mišljenju, dalje treba promovisati i realizovati.

U svojoj analizi, studentkinja Olivera Petrović je prvo izdvojila konkretne ciljeve iz različitih važećih planova. Naročita inventivnost u rešavanju postavljenih problema pokazana je prilikom utvrđivanja veze između interesa i ciljeva državne, odnosno lokalne uprave, što se može videti na prikazanom detalju plakata.

2.KORAK: Uočavanje karakteristika urbane strukture — razumevanje lokalnog konteksta

Svrha zadatka

Urbani dizajn koji polazi od razumevanja lokalnog konteksta napušta koncept linearnog hijerarhijskog procesa koji počinje sa generalnim planiranjem, kao dugoročnim intervencijama kojima se upravlja 'odozgo na dole' i dizajnom kao implementacijom planova, pozicioniranog na kraju procesa i usmerenog na vizuelne aspekte izgrađenog okruženja. Urbani dizajn, naprotiv, mora krenuti od lokalnih uslova, vrednosti i interesa zajednice, kreirajući specifične projekte, koji se potom integrišu u šire strategije i politike. Jasna ideja o tome kako prostor funkcioniše je neophodna za razvoj njegovog budućeg kvaliteta.

Čitanje svakodnevnog života, manifestacija kulture, kao specifičnog sistema običaja, verovanja, obrazaca ponašanja, aktivnosti, itd. je najbolji način za razumevanje posebnog identiteta lokalnih grupa i predstavlja polaznu tačku za razvijanje kreativnih novih ideja, ciljeva i modela organizacije prostora. Stoga, kulturni odnosi nisu samo društveni već i prostorni fenomen. Kulturni odnosi, kao rezultat integracije ili segregacije, imaju svoju materijalnu manifestaciju, kao javni prostori, ulice, zgrade, urbani pejzaži. Pristup kreiranju razvojnog koncepta nekog područja počinje razumevanjem specifičnih kulturnih sklopova, tumačenjem njihovih jedinstvenih kvaliteta i

Slika 5. Nikola Bogdanović, Uočavanje karakteristika urbane strukture (plakat): uočavanje lokalnih specifičnosti i njihova distribucija na prostoru ribarskog naselja Tekija

istraživanjem kreativnih mogućnosti uticaja na njihov razvoj. Urbani dizajneri upoznaju urbane zajednice koje imaju specifične potrebe i ciljeve, zajedno sa njima preispituju kulturne obrasce i njihove prostorne manifestacije i koncipiraju nove oblike planova i projekata koje proveravaju kroz komunikativnu praksu (Lazarević Bajec & Maruna, 2009, 61).

Opis zadatka

Studenti se upoznaju sa osnovnim karakteristikama lokacije, njenim širim i užim kontekstom. Uočavaju se osnovni elementi urbane strukture: fizičke karakteristike prostora, dominantni akteri i njihova ponašanja u prostoru (Ko tu živi? Kako živi? Gde živi?). Fokus je na posmatranju svakodnevnog života nekog prostora čime se postiže njegovo sagledavanje na drugačiji način. Jednostavan odlazak na lokaciju i posmatranje kroz vreme omogućava dobar uvid u pojedinačna dešavanja i zapažanje sitnica.

Zadatak predstavlja urbanu analizu koja obezbeđuje uvid u društveni, istorijski kontekst i raznolika lična iskustva i značenja.

САА П4 АКТЕРИ И АКТИВНОСТИ

КАКО СЕ ПРОСТОР КОРИСТИ? АКТИВНОСТИ.

Простор се у највећој мери користи за становање. Становништво је углавном запослено у оближњој електрици или се бави риболовом. Постоје и пасовни простори, најчешће С.Т.Р. и С.У.Р. у приземљу приземних или једносpratних објеката. У општини Кладово само Текија има статус варошице (пored градског насеља Кладово), што значи да се становништво не бави пољопривредом или сточарством. У току сезоне поједини објекти или депони објекта се издају.

КАКО СЕ ПРОСТОР КОРИСТИО У ПРОШЛОСТИ? У МЕМОРИЈЕ ТОГ КОРИШЋЕЊА. ДА ЛИ СЕ ПРЕПОЗНАЈЕ ЛОКАЛНА ТРАДИЦИЈА ИЗГРАДЊЕ И КОРИШЋЕЊА ПРОСТОРА?

Становништво старе Текије, која је потопљена услед изградње ХЕ Ђердап, претежно се бавило риболовом и превозењем бродова кроз текнац (Лоцови - спроводници бродова, међутим услед развоја технике изгубила се потреба за постојањем овог занимања). Услед потапања старе Текије, тадашња власт "изместила" је односно саградила нову Текију која више нема аутентичну архитектуру старе Текије. Ипак, становништво данашње Текије још увек носи дух старе Текије, који се у већој или мањој мери кроз различите манифестације испољава. (Златна бућка, Такмичења у прављењу рибељне чорбе, скока у воду, пецања на

КАКО ИЗГЛЕДАЈУ ДОМАЋИНСТВА? РАЗЛИКЕ. ДА ЛИ ПОСТОЈЕ КАРАКТЕРИСТИЧНА ДОМАЋИНСТВА?

Пошто се насеље Текија налази у оквиру Националног парка Ђердап, веома су ригорозни услови под којима се добија грађевинска или било која друга дозвола и процедура добијања је веома спора. Из овог разлога, али и недостатка новца јер се подручје налази у неразвијеном делу Србије, домаћинства су углавном запустела, са нестручним интервенцијама на објектима, која наружују општи изглед насеља. Постоји пар објеката који су аутентични и карактеристични.

ЈАВНИ ПРОСТОРИ ОПРЕМЉЕНОСТ

Од јавних простора издаваја се обала која је у надлежности ХЕ Ђердап, која представља можда и највећи потенцијал насеља, а која је због неразумевања надлежних недовољно опремљена и запустела. Издаваја се још и паркинг у центру насеља код поште и мала пијаца од 4 тегзе у његовој непосредној близини.

ДА ЛИ ПОСТОЈИ СЕЗОНСКА ПРОМЕНА АКТИВНОСТИ? ДА ЛИ СЕ МЕЂУЈА И КОРИСНИЦИ?

Простор је туристички жив у току туристичке сезоне пролеће - јесен. Тада се одржавају бројне манифестације и простор испуњавају претежно наугинари, риболовци, бициклисти и љубитељи природе из свих крајева земље и Европе, који желе да одмор проведу у Текији користећи све предности и природне лепоте овог краја.

КАКВА ЈЕ СИГУРНОСТ ПРОСТОРА? КАКВА ЈЕ СТОПА КРИМИНАЛА?

Простор се може карактеризати као веома сигуран. Као илустрација сигурности говори податак да људи чак и када су на вишедневном одсуству не закључавају врата и не обезбеђују додатно домаћинства. Стопа криминала је на изузетно ниском нивоу, заправо криминал готово да не постоји.

Slika 6.

Nikola Bogdanović,
Uočavanje karakteristika
urbane strukture (detalj
plakata): razmatranje lo-
kalnih uslova, vrednosti i
interesa zajednice (akteri,
aktivnosti, prostori)

СПР
П4

ПРОСТОРИ

ДА ЛИ ПОСТОЈЕ
АРХЕОЛОШКЕ
ЛОКАЦИЈЕ НА
ПОДРУЧЈУ? ДА ЛИ
И МАЈУ
ПОТЕНЦИЈАЛ?

Не постоје на подручју насеља, али постоје у непосредној близини. У Кладову постоји музеј у коме се налазе сачувани остаци из бројних историјских периода. Такође се на простору општине налазе бројни локалитети, Трајанова табла, Трајанов мост, а у близини је и лепенски вир као и тврђава Фетислам кроз коју иде магистрала! Њихов потенцијал је велики.

КОЛИКО ЈЕ
ПРОСТОР УДАЉЕН
ОД ГЛАВНИХ
САОБРАЋАЈНИЦА?

Текија се налази на магистралном путу М24, преко кога је повезана са коридором 10. Најзначајнија саобраћајница за развој Текије је управо Дунав, односно коридор 7.

КОЛИКА ЈЕ
СПРАТНОСТ
ОБЈЕКТА?

Доминирају објекти спратности П и П+1. Планом детаљне регулације биће прописана спратност до П+2.

КОЛИКО СУ
ОЧУВАНИ
ОБЈЕКТИ? КОЛИКА
ЈЕ ЊИХОВА
СТАРОСТ?

Објекти су запуштени и у веома лошем стању. На то утичу ригорозни услов добијања грађевинске и других дозвола, зспоре процедуре, пре свега зато што се насеље налази на подручју националног парка. Други фактор је сиромаштво региона у коме се насеље налази. Насеље је релативно младо изграђено је пре 40-ак година, изградњом ХЕ Ђердап и потапањем старе Текије.

КОЛИКО СУ
ОРЕЂЕНИ ЈАВНИ
ПРОСТОРИ?

Јавни простори су недовољно уређени. Као главни јавни простори насеља издвајају се обала, паркић код поште у центру насеља и мала пијаца. Највећи потенцијал лежи у искоришћавању капацитета обале и њеном уређењу како би се привукли туристи, што би даље иницирало уређивање постојећих и формирање нових, уређених јавних површина.

КАКО СУ
ОПРЕМЉЕНИ
ПРОСТОРИ?

Опрема је стара, запуштена и дотрајала, неопходна је замена опреме. Огласне табле и натписи су у јако добром стању, видљиви и читки. Поред српског језика, велики број садржи и превод на енглески.

САОБРАЋАЈНИЦЕ

Осим магистралног пута који је узан, али доброг квалитета, остале саобраћајнице у целом насељу су у веома лошем стању. Обично се ради о дотрајалом коловозу или земљаном, односно насипаном путу. Неопходна је и изградња бициклических стаза јер кроз насеље пролази бициклически коридор Еуровело

Ciljevi zadatka

- увид у друштвени, историјски контекст и raznolika lična iskustva i značenja
- детаљно upoznavanje sa lokalnim kontekstom (fizičkom strukturom, aktivnostima i akterima)
- otkrivanje i razumevanje prostorne manifestacije različitih kultura
- utvrđivanje karakterističnih obrazaca urbane strukture

Očekivani rezultat

Istraživanjem različitih vrsta zapisa o predmetnom području (istorijski zapisi, statistika, štampa, forumi, fotografije, istraživanja, itd.), kao i direktnim posmatranjem na terenu, studenti utvrđuju karakteristične parametre urbane strukture, odn. pretvaraju zapažanja u konkretne indikatore i prepoznaju dominantan skup vrednosti zajednice ili pojedinih grupa na osnovu posmatranja njihovog načina života, odnosu prema izgradnji, kao i aktivnostima koje sprovode u prostoru.

Primeri iz nastave — odabrani radovi studenata

U svom radu, student Nikola Bogdanović je veoma dobro uočio lokalne specifičnosti (znamenite ličnosti, predanja, prostore okupljanja različitih korisnika, manifestacije, arheološke lokacije...).

Posebnu pažnju je posvetio tumačenju jedinstvenog kvaliteta okruženja njegovom društvenom, istorijskom kontekstu i raznolikim ličnim iskustvima i značenjima sa ciljem otkrivanja i razumevanja karakterističnih obrazaca urbane strukture. Kroz analizu lokalnih uslova, vrednosti i interesa zajednice, student je došao do procene mogućnosti za dalji razvoj predmetnog područja i okvira za kreiranje politika.

Posebnu veštinu za izbor podataka je u svom radu pokazala studentkinja Emilija Josipović. To joj je omogućilo specifičan увид u lokaciju i razumevanje lokalnog konteksta. Sa istančanim osećajem za detalj, ova studentkinja je pristupila analizi podataka i interpretaciji vrednosti i interesa zajednice.

Derdapa

U svojoj avanturi!

Derdapa = pustolovka

Stalno su u pokretu, traže neku vrstu načina života i sve veću brigu o zaštiti

3) Receptivni turizam - turisti upoznavaju običaje kroz druženja sa lokalnim stanovništvom, učestvuju u radu u radionicama starih zanata i ukusovirina, degustaciju tradicionalnih specijaliteta, obilascima objekata kulturne arh., prirodne retkosti i dr.

branje lekovitog bilja i šumskih plodova

“faktor iznenađenja” narodna radinost

slušanje novih priča

traganje za legendama

tradicionalni zanati

tradicionalna jela

obilazak vlaških salaša

posmatranje ptica

obilazak kulturno-istorijskih znamenitosti

Kulturni kapital - značajan resurs koji uključuje materijalno nasleđe (registrovano kao spomenik kulture ili obrađeno kao muzejski predmet), duhovno nasleđe: mitove, običaje, rituale, jezik (poseban lokalni dijalekt, usmeno predanje i humor) kao i predstavljanje (pesme, filmovi, vizuelna umetnost...), čak i kroz ličnosti koje su povezane s istorijom grada, pa i lične priče.

Materijalna baština - deo fizičkog nasleđa pojedinih društava i čovečanstva kao celine, koja obeležava mesta od posebne važnosti moralnih, verskih, umetničkih ili istorijskih značenja.

Nematerijalna baština - najbolje definisana kao karta ili kompas, kroz koji ljudi tumače, odabiraju, reprodukuju i šire svoju kulturnu baštinu u celini.

**priče o hrabrosti “vukova” Derdapa*
**priča o Girdapu i steni Baba Kaj*
**priča o Pačini smrti*
**Nesabolizne vile*
**Dunavska čudovišta*
**Razni aforizmi o životu između Srba, Rumuna, Vlaha i Crnogoraca*
**priče o Staroj Tekiji*
**i uvek nove priče u nastajanju...*

Specijaliteti kuhinje:

- Plašinc
- Malaj proja
- Vlaška supa
- “Balmoš”
- Troša
- Bungur kaša
- Pila sa ribom
- Prğa
- Mamaljiga
- Kitnikez i dr.

Međ vilama i Vlasima:

Vlasi po Miroču žive rastrkani po salašima, prepoznatljivim po specifičnoj arhitekturi; Poprilčno intrigantan narod - po prirodi običaja, verovanja; Sklapaju brakove sa svojim rođacima, i nije neobično da jedan muž ima par žena;

Ribarski alati:

- alaska mreža, morunski struk sa udicama, nanizanim na kanap, gibalo, prpka, bubanja, alov
- ulov lopatanom
- ulov gardom
- ulov setkom
- štica
- lukokat

Slika 8.

Emilija Josipović,

Uočavanje karakteristika urbane strukture (detalj plakata): prikaz navika i svakodnevnih aktivnosti stanovnika u Tekiji — gastronomski specijaliteti, manifestacije, lokalna predanja i navike stanovnika

turnog okruženja. Ukoliko se na pravi način ne interpretiraju osnovni pokretači promena aktivnosti u prostoru (promene broja ili vrste delatnosti, stanovnika, korisnika, investicija, zaposlenih, stepen i oblik uključenosti u šire kulturne mreže kao i lokalne modifikacije kulturnih obrazaca), ne mogu se predlagati kulturno osetljive intervencije koje će dovesti do ostvarenja željenih ciljeva zajednice. Urbani dizajn uvažava činjenicu da se izgradnja u prostoru odvija postepeno, da je potrebno stalno prilagođavanje mera i regulative izmenjenim uslovima. Moraju se pratiti uočene promene u prostoru i njegovim delovima sa ciljem anticipiranja daljeg razvoja, kroz pažljivu analizu trendova, njihovog intenziteta i dinamike da bi se posledice po lokalno okruženje kontrolisale — podržale ili preusmerile. (Lazarević Bajec & Maruna, 2009, 97).

Opis zadatka

Studenti uočavaju vezu između razvojnih ciljeva iz prethodno sagleđanih dokumenata i stvarnih promena u prostoru. Vrš se procena razvojnih mogućnosti prostora u odnosu na realne finansijske kapacitete, interese kapitala, sposobnost lokalne uprave. Neka od pitanja koja se odnose na proučavanje aktera, aktivnosti i prostora su: Da li se vode javne rasprave o pravcima uređenja područja? Da li postoje projekti, odluke, inicijative za izgradnju na predmetnom području? Kako izgleda aktuelna gradnja u prostoru? Šta se gradi? Ko investira? Koji je obim investicija? Koje lokacije su aktivirane u poslednje vreme? Gde se pojavljuju nove aktivnosti? Da li neke aktivnosti odumiru?

Ciljevi zadatka

- uočavanje dominantnih interesa različitih stejkholdera u prostoru
- prepoznavanje razvojnih trendova
- utvrđivanje potencijala područja

Универзитет у Београду Архитектонски факултет
СТУДИО ПРОЈЕКАТ 4 - СИНТЕЗА: РИБАРСКО НАСЕЉЕ ТЕКИЈА - УРБАНИ ДИЗАЈН И КУЛТУРНА РАЗНОЛИКОСТ
 школска 2010-11
 Руководилац студија: доц. др Марија Маруна, сарадници: асист. мр. Владимир Михајлов, арх. Данијела Милојевић
 студент: Драгин Валентин 2008/147

П рирода, из које све потиче, као божанство према коме се уздижу страљиноштовање и дубоко разумевање, представља кључ основне животне философије становника историје Србије и Текијског краја. Разлог оваког става, логиком изишао из тога што она не представља само начин живота, већ је она и средство његовог одржања. Користећи њене благодати, становници Текије су вековима стварали живот на обали Дунава могућим тако да она заузима посебно место у њиховом народном фолклору.

М илострција је пројекција као логичан одговор на одређену човекову везу са природом. Као нешто дивља блиског односа између човека и природе је вероватно у духу који следи природу, која је пројекција из њених граница сав у природу, свака обрзај биља, аминетиња, камен, вода поседује своју душу, не је стога сваки живот интересант са гавором пајинама одговоре и пројекцију како се не би уопштенима и узренима дубоке природу. Као одговор на ово наставо је велики број ритуала и обичаја, логиком још из паганских времена, која карактеришу ово подручје.

1. Народна медицина

Као зона са природом настало је велико познавање и употреба традиционалне биљне медицине, која су остварила за људе овог краја велика лековита својства и која има широку примену у лечењу разних болести.

У овој зони и великим управљаним њивама и њивама пружачице бабице и врачаре, који су знање одржали притокомима са колена на колена.

Практичне употребе овог знања отворе велике могућности за потенцијални развој туризма на бази лековитог биља и осталих ресурса у овој зони.

СПА центар

Продаја и угађање лековитог биља

Продаја и справљање народних медаља и локова

2. Еколошки аспект

Као зона са природом може се повести и о Текија као зону са могућношћима развоја и имплементације концепта одрживог развоја, али кроз уздан одређеним и традиционалним наставом би се задужил специфичан карактер Текије.

Када овог света јесте зона она ће људи менту у складу са природом и употребљивага отворе и нове технологије и логика да се у складу са посматрањем традиционалним имплементира концепт што представља принцип одрживог развоја еколошког колена са унапређења или са одрживим начином живота.

Одрживи развој

Поновна употреба ресурса

Нега оруђиња ради стварања бољих перформанси ресурса и стога њихово мање трошење

е ЗАДАЦИ

I

Како користећи традиционалне и модерне методе, пројекција како би се боље искористили њени потенцијали, на основу својих туристичких својстава, да се оствари максимално место на Дунаву.

II

Планирајући народна обичаја и ритуала у духу који следи природу, која је пројекција из њених граница сав у природу, свака обрзај биља, аминетиња, камен, вода поседује своју душу, не је стога сваки живот интересант са гавором пајинама одговоре и пројекцију како се не би уопштенима и узренима дубоке природу. Као одговор на ово наставо је велики број ритуала и обичаја, логиком још из паганских времена, која карактеришу ово подручје.

III.a.

Упоредивши људе са биљним ресурсима и природом и народном медицином и логиком који следи природу, која је пројекција из њених граница сав у природу, свака обрзај биља, аминетиња, камен, вода поседује своју душу, не је стога сваки живот интересант са гавором пајинама одговоре и пројекцију како се не би уопштенима и узренима дубоке природу. Као одговор на ово наставо је велики број ритуала и обичаја, логиком још из паганских времена, која карактеришу ово подручје.

III.b.

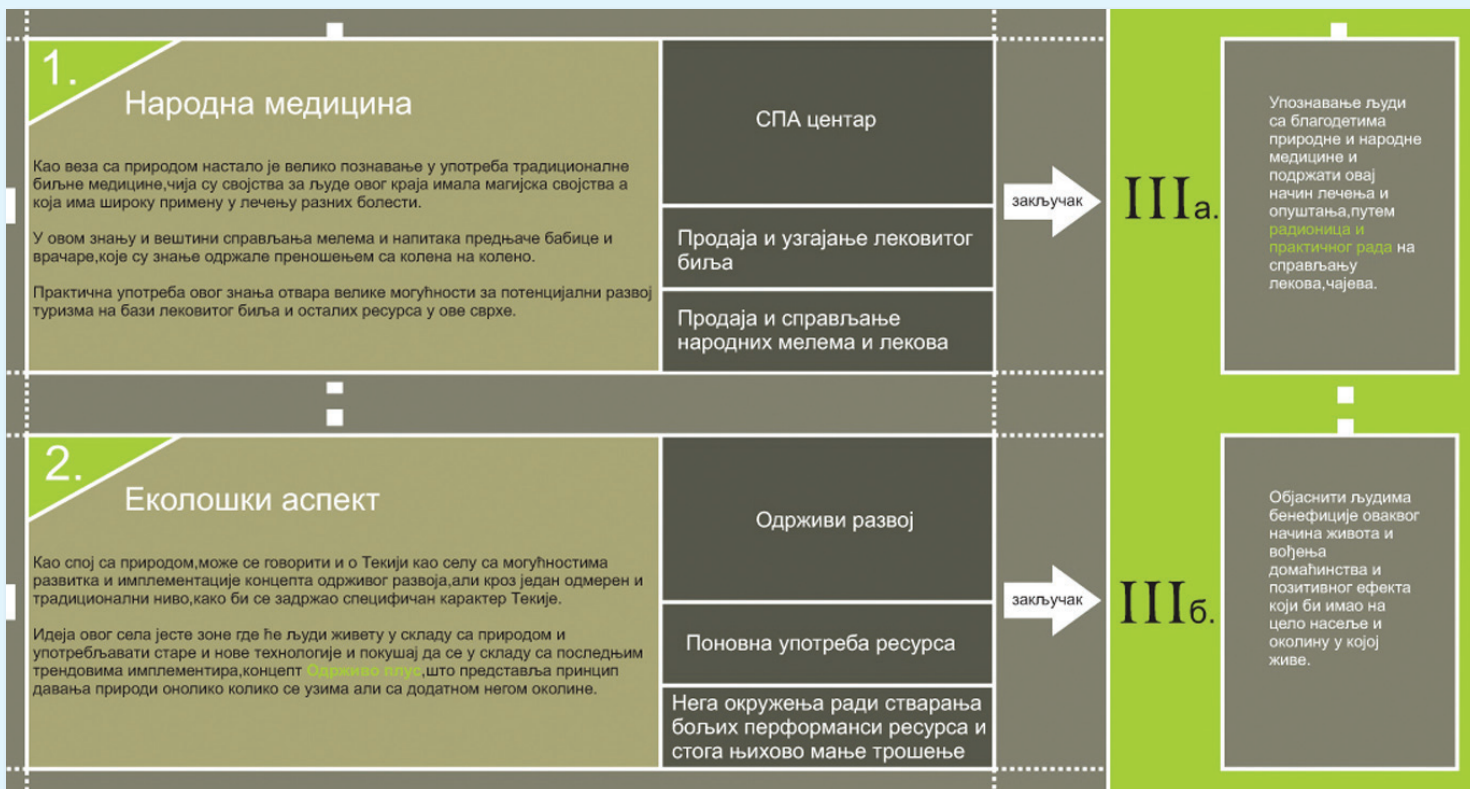
Објективна логика бивајући одговор на питање како се боље искористили њени потенцијали, на основу својих туристичких својстава, да се оствари максимално место на Дунаву.

У сарадњи са:
 Националном туристичком развојном корпорацијом
 Општином Клеково

Slika 9.
 Valentin Dragin,
 Prepoznavanje lokalnih razvojnih procesa (plakat): pregled potencijala na području Tekije

Očekivani rezultat
 Od studenata se očekuje prepoznavanje logike tržišta na analiziranom području i shodno tome utvrđivanje smernica za njegov razvoj i urbanih intervencija u skladu sa stvarnim društveno-ekonomskim i institucionalnim kapacitetima. To podrazumeva stvaranje razvojnog okvira u kojem će se dalje preispitivati lokacione mogućnosti za posebne aktivnosti, vršiti pažljiva korekcija dinamike tržišta i ispitivati mogućnost ostvarenja socijalnih ciljeva.

174

Slika 10.

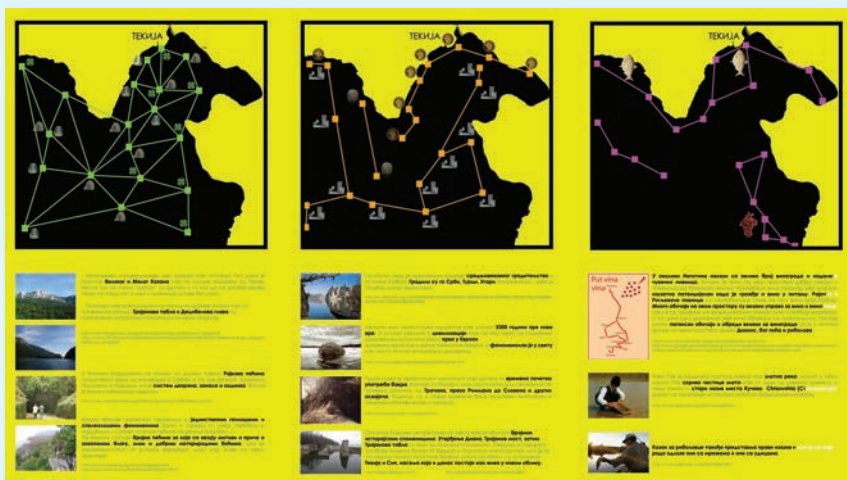
Valentin Dragin,
Prepoznavanje lokalnih
razvojnih procesa (detalj
plakata): sinergija prirode,
mitologije i narodne medicine
(Iekovite trave)

Primeri iz nastave — odabrani radovi studenata

Oštroomno prepoznavanje trendova u cilju procene smernica razvoja i formulisanje konkretnih zadataka u Tekiji napravio je student Dragin Valentin. Posebnu vrednost rada predstavlja naglašavanje razlike između materijalnog (prostornog) i nematerijalnog (kulturnog, društvenog) nasleđa kao potencijala za ekonomski razvoj predmetnog područja.

Ovaj student je kao izrazit kvalitet područja, i samim tim okvir za buduća dizajnerska rešenja u duhu održivog razvoja i poštovanja ekoloških osobnosti lokacije, prepoznao sinergiju prirode, mitologije i narodne medicine (Iekovite trave).

Karakterističan pristup ovom koraku se može naći u radu Jelene Jolović. Analizirajući lokalne trendove (kretanja aktivnosti, dominantni interesi), studentkinja dolazi do zaključka da oni ne predstavljaju dovolj-

Slika 11. Jelena Jolović, Prepoznavanje lokalnih razvojnih procesa (detalj plakata): uočavanje mreža usluga i aktivnosti na regionalnoj razini

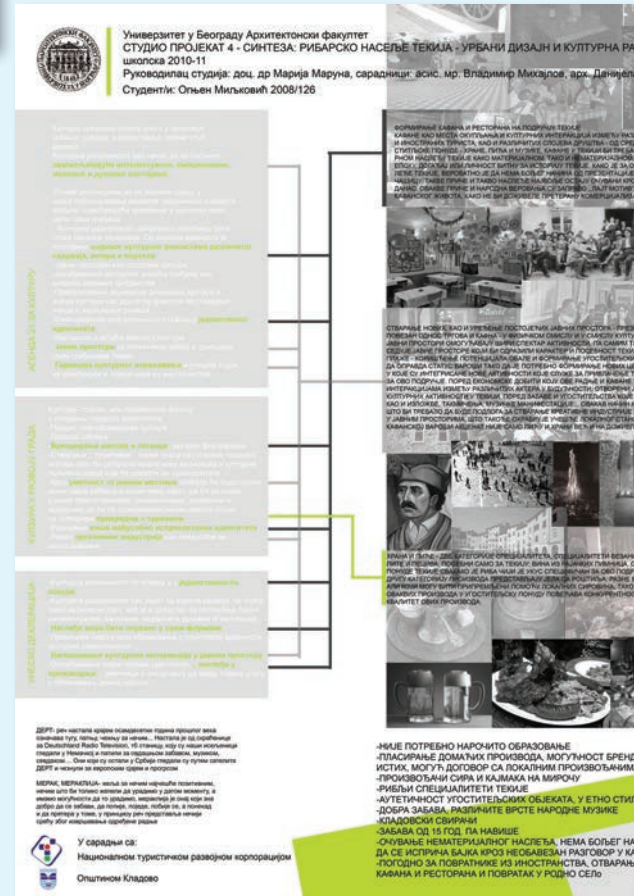
jan razvojni potencijal za naselje. Budućnost Tekije ona vidi u mreži turističkih naselja, gde svako mesto predstavlja zasebnu celinu kojom se upotpunjava kompletna turistička ponuda.

4. KORAK: RAZUMEVANJE KONCEPTA ODRŽIVOSTI I KULTURNE RAZNOLIKOSTI

Svrha zadatka

U globalnom svetu, kojeg karakteriše surova tržišna utakmica, urbani dizajn često vrši funkciju promotera grada. U takvim okolnostima ekonomski interes preuzima dominaciju, dok se ostali aspekti održivog razvoja (društvo, životna sredina i kultura) prilično zanemaruju. Međutim, odgovorne politike urbanog razvoja su usmerene ka istraživanju mogućnosti ekonomskog razvoja grada u odnosu na potencijale koje pruža kulturna raznolikost. Identitet i prepoznatljivost različitih područja mogu biti zasnovani na kulturnim specifičnostima. Identitet mesta je povezan sa lokalnim ambijentom u kojem različite grupe, kulture, životni stilovi komuniciraju gradeći specifične mešavine interkulturene dinamike.

Prema Opštoj deklaraciji o kulturnoj raznolikosti koju je UNESCO usvojio 2001. godine, promocija kulturnog pluralizma predstavlja jedan od suštinskih elemenata za transformaciju urbane i društvene stvarnosti u cilju postizanja intelektualnije, emocionalnije, moralnije i duhovnije eg-

Slika 14.

Olivera Petrović, Razumevanje koncepta održivosti i kulturne raznolikosti (detalj plakata): aktivnosti dokolice

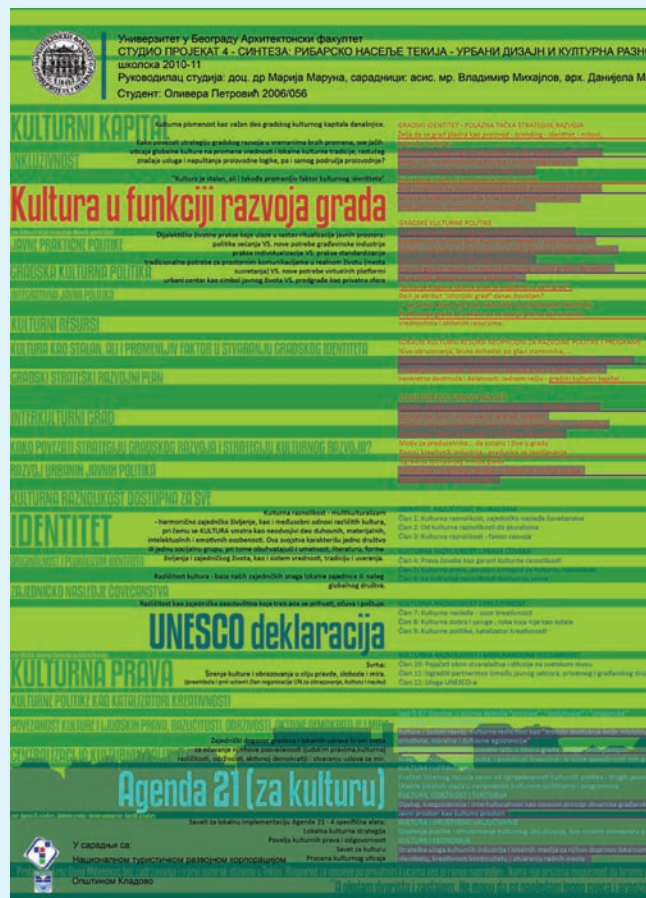
Očekivani rezultat

Nakon upoznavanja sa opštim značajem teme kulturne raznolikosti u okviru koncepta održivog razvoja, od studenata se očekuje izdvajanje smernica i preporuka iz najvažnijih svetskih dokumenata i njihovo uključivanje u opšti razvojni koncept razvijan kroz prethodne korake. Očekuje se izdvajanje karakterističnih razvojnih komponenti područja koje bi proistekle iz analize kulturnih specifičnosti područja i na osnovu toga modifikacija preliminarno definisanog razvojnog koncepta.

Primeri iz nastave — odabrani radovi studenata

Uspešno tumačenje i upotrebu dokumenata za formiranje preliminar-nog razvojnog koncepta napravio je student Ognjen Miljković. On je izdvojio smernice iz Agende 21 i Opšte deklaracije o kulturnoj raznolikosti i dalje ih koristio kao osnovu za dalji rad — razvoj svog koncepta. Posebnu pažnju je posvetio interpretaciji kafanske tradicije u Tekiji, koja predstavlja deo specifičnog lokalnog identiteta i samim tim vredno kulturno nasleđe.

U nameri da uspešno formira svoj preliminarni razvojni koncept, studentkinja Olivera Petrović izašla je iz zadatog okvira ovog metodološkog koraka. Sa idejom o pravcu razvoja Tekije i novim sadržajima, ona je napravila komparativno istraživanje svog koncepta, razvojnih potenci-

Slika 13.

Olivera Petrović, razumevanje koncepta održivosti i kulturne raznolikosti (plakat): komparativno istraživanje novog koncepta, razvojnih potencijala na terenu i dokumenata Agenda 21 i Opšta deklaracija o kulturnoj raznolikosti

jala posmatranog područja i dokumenata Agende 21 i Opšte deklaracije o kulturnoj raznolikosti.

Na ovan način je uspostavila okvir za produkciju konkretnih dizajnerskih predloga, i izdvojila pravce razvoja Tekije u skladu sa zatečenim kulturnim kontekstom i njegovim raznolikostima.

5.KORAK: UTVRĐIVANJE RAZVOJNOG KONCEPTA PODRUČJA – RAZVOJ KULTURNO ODGOVORNIH REŠENJA

Svrha zadatka

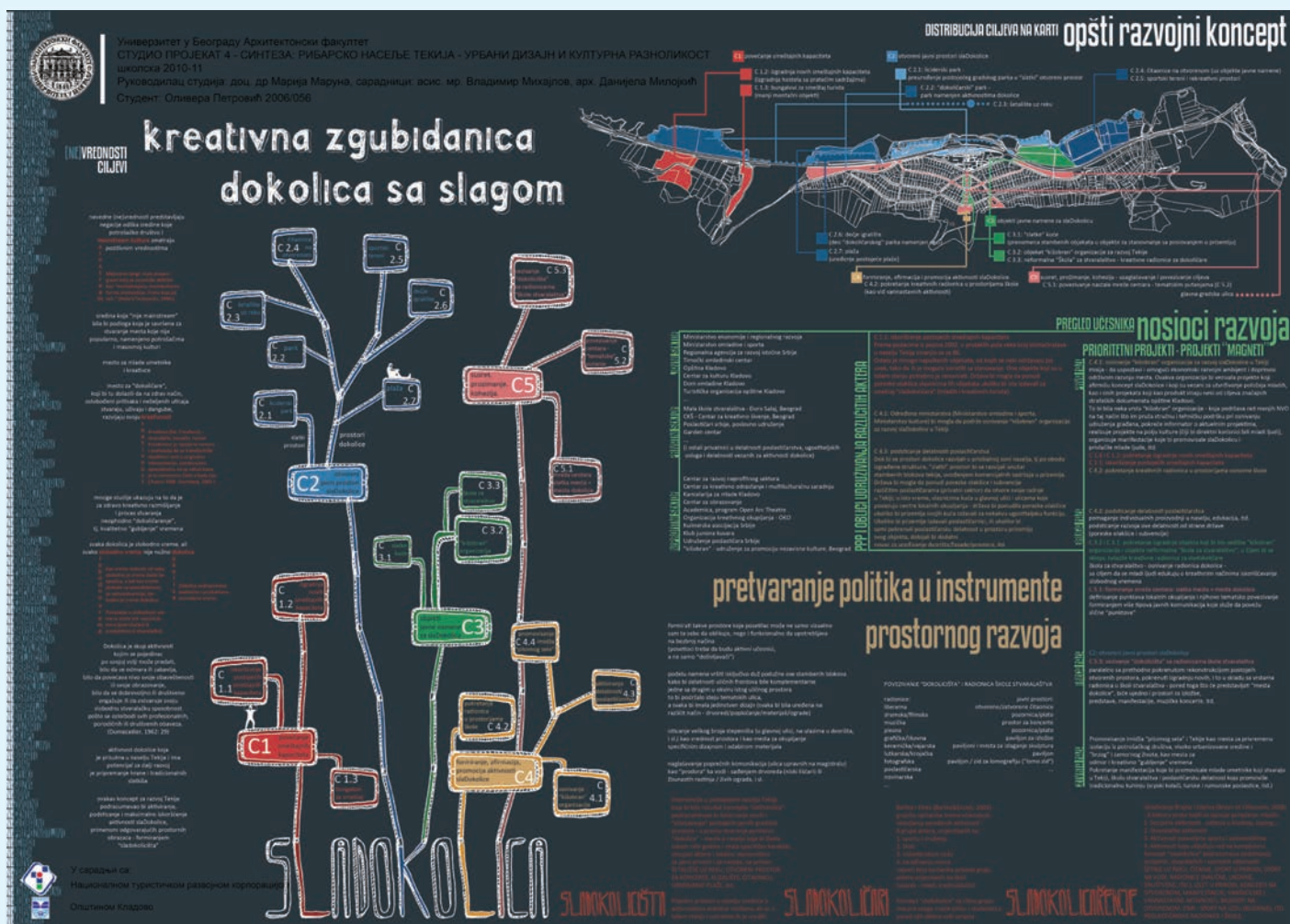
Uspešan dizajn mora početi od lokalnog konteksta što znači da se ciljevi urbanog dizajna moraju prevesti sa opšteg na poseban nivo. To podrazumeva fokusiranje na problem definisanja socijalnog prostora i prevođenje različitih socio-ekonomskih karakteristika područja i snaga koje oblikuju obrasce razvoja u konkretne fizičke parametre. To je pristup zasnovan na vrednostima, gde se posebnim tehnikama, prepoznate vrednosti prevode u kriterijume za donošenje odluka (Lazarević Bajec & Maruna, 2009).

Kriterijumi i indikatori proizlaze iz ciljeva koji se žele postići u određenom prostoru. Pretvaranje ciljeva u kriterijume i indikatore omogućava dizajnerima da na sistematičan način dođu do pravih rešenja za posebne situacije, prevazilazeći generalizacije i pojednostavljenja koja samo načelno interpretiraju karakter prostora.

Promovišući više standarde u urbanom dizajnu, Vladina komisija za arhitekturu i građenu sredinu Velike Britanije napominje da ukoliko želimo da kreiramo lepša i kvalitetnija mesta moramo pažljivo vršiti njihov odabir, osmisliti dobre politike, projektovati kvalitetna rešenja, donositi čvrste odluke i primenjivati kolaborativni pristup (CABE, 2000).

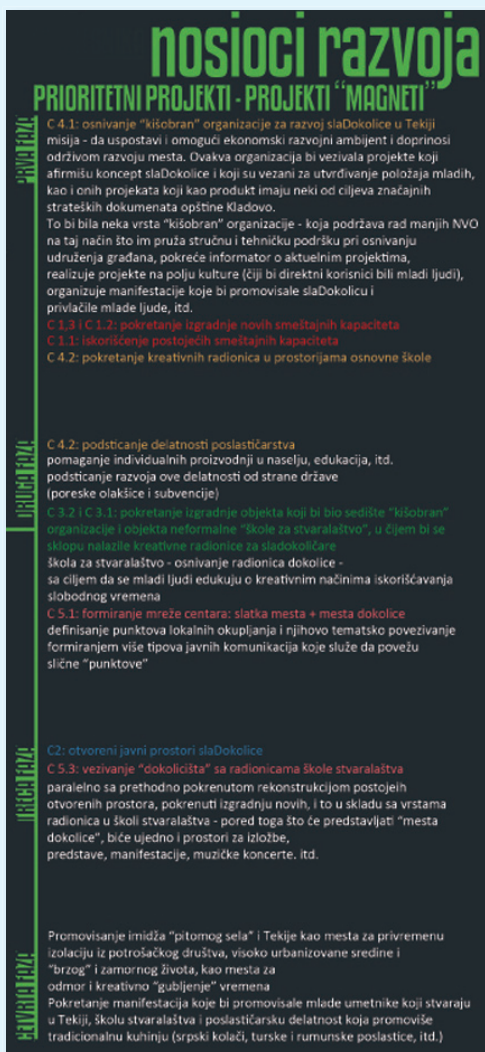
Opis zadatka

Na osnovu prethodnih saznanja, studenti formiraju razvojni koncept područja. Uvažavaju se interesi relevantnih aktera (privatni, društveni i nevladin sektor) i usvaja zajednička vizija budućeg razvoja. Težište je

Slika 16.

Olivera Petrović, Utvrđivanje razvojnog koncepta područja (plakat): pretvaranje političkih odluka u instrumente razvoja (grafički prikaz i distribucija mera na karti)

Slika 17.

Olivera Petrović,
Utvrđivanje razvojnog koncepta područja (detalj plakata): prepoznavanje ekonomskih drajvera - aktivnosti i aktera za pokretanje aktivnosti u Tekiji

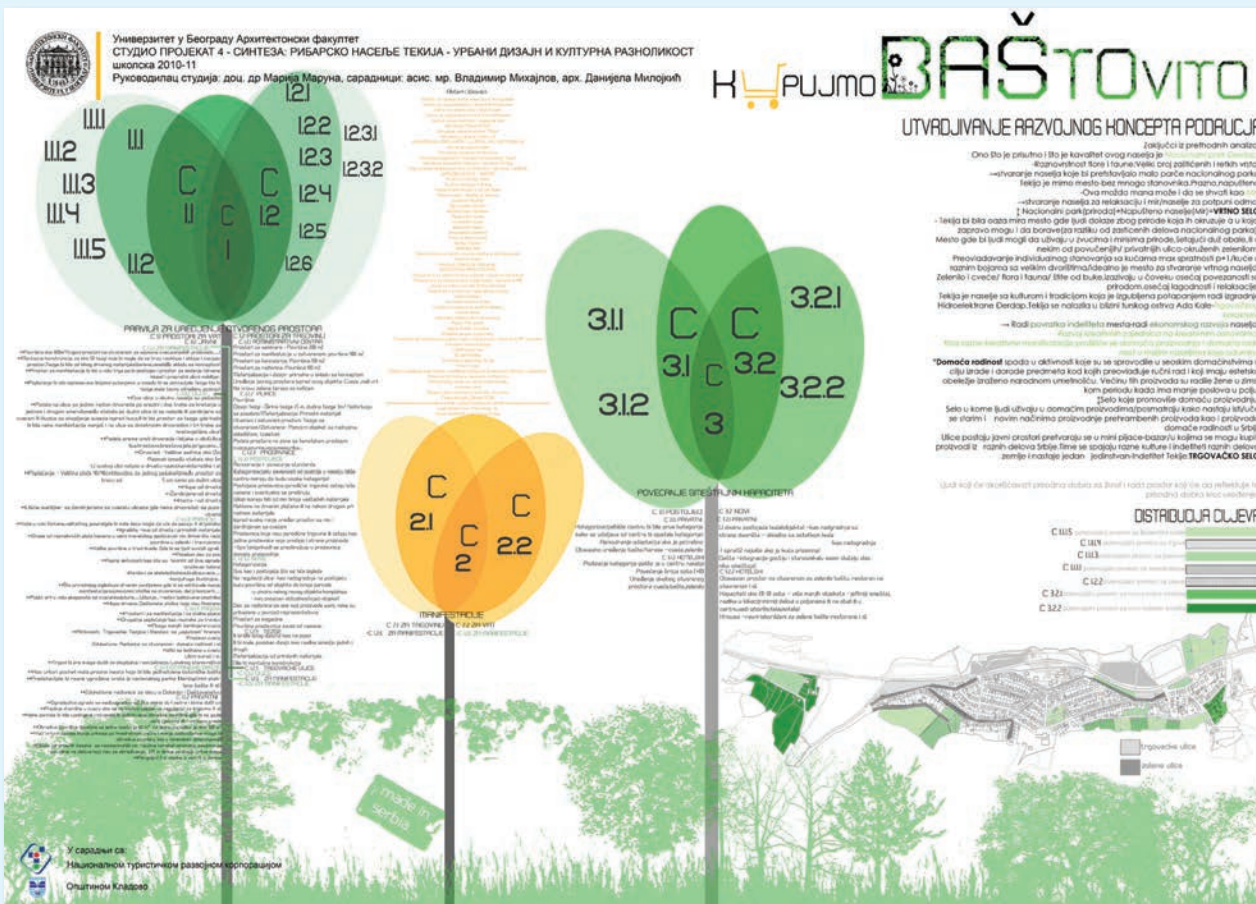
Primeri iz nastave — odabrani radovi studenata

U već ranije pomenutom radu studentkinje Jelene Jolović, gde se pojedinačna naselja posmatraju kao segmenti šire mreže turističke ponude, naselje Tekija je razvijeno kao mesto za odmor — utočište, nazvano Karavan Saraj. Naselje postaje glavni smeštajni punkt posmatrane turističke celine, svojevrsno konačište za umorne korisnike.

Na analitičan način je prikazan razvoj koncepta od uspostavljenih vrednosti, preko precizno utvrđenih ciljeva do parametara za sve aspekte problema (društvene, ekonomske i kulturne). Paralelno sa tim, studentkinja je utvrdila konkretne mehanizme za realizaciju aktivnosti svakog pomenutog problemskog aspekta (ko, kako, kad, šta i za koga finansira). Odličan razvojni koncept može se videti u radu studentkinje Olivera Petrović. Na veoma vešt način, ona ga pretvara u razvojne ciljeve i, putem distribucije na karti, dovodi do nivoa preporuka za prostornu transformaciju. Paralelno sa tim, imenuje učesnike u budućem razvoju područja i izdvaja njegove glavne ekonomske nosioce.

Naslov njenog koncepta je Sladokolica — Tekija postaje mesto za okupljanje mlađih ljudi, izviđača, studenata, aktivista ekoloških organizacija, koji bi kroz aktivnosti kreativne dokolice (obrazovanje, čitanje, druženje) dolazili do ideja o pokretačima razvoja mesta. Kao lokomotivu razvoja, prvo bi trebalo razviti postojeću karakterističnu aktivnost Tekije — proizvodnju i prodaju domaćih poslastica. Olivera Petrović predlaže formiranje slatkih kuća i poslastičarske blokove, koji bi predstavljali podršku primarnoj aktivnosti dokoličarenja.

U radu studenta Saše Bačevića, Tekija je uočena kao mesto podesno za medicinski kompleks. Koncept je nazvan Pitstop — posle zamorne trke u modernom životu, u Tekiji se korisnici odmaraju i „repariraju“, da bi bili spremni za dalje izazove koje brz život u gradu pred njih nameće. Ciljna grupa su poslovni ljudi i lica izložena velikoj medijskoj pažnji, kojima su potrebni odmor i rehabilitacija na tihom i skrivenom mestu, kakvo je Tekija. Osim rehabilitacije (u svakom pogledu), za korisnike su predviđene i usluge plastične hirurgije, koja predstavlja početni ekonomski drajver. Poseban doprinos radu predstavlja inventivno i sadržajno drvo ciljeva.

Koncept koji crpi ideju o revitalizaciji ribarskog naselja Tekija iz istorije i predanja o potopljenom ostrvu Ada Kalej — nekadašnjem trgovačkom centru, kao i iz okolnog prirodnog okruženja, dala je studentkinja Natalija Ostojić. Ona predlaže okupljanje proizvođača domaće robe iz regiona i Srbije u vidu sajмова u Tekiji. Tekija postaje prepoznatljiva po ovom sajmu i promovisanju domaćih proizvoda (sa sličnim ciljevima iz poznate akcije Kupujmo domaće). Težište je na organskoj proizvodnji voća i povrća (koncept je nazvan Kupujmo baštovito). Tekija se transformiše u naselje-vrt-baštu, što daje novi vizuelni kvalitet i identitet naselju.

Slika 18.

Natalija Ostojić,
Utvrdjivanje razvojnog koncepta područja (plakat): drvo ciljeva, specifikacija potencijalnih učesnika i njihove uloge u razvoju riba skog na elja Tekija

Slika 19.

Natalija Ostojić,
 Oblikovanje prostora
 (detaljnija analiza) - sver-
 zala koja spaja aktivnosti
 i sadržaje sa naseljem i
 trgovom za okupljanje —
 susrete

6. KORAK: OBLIKOVANJE PROSTORA

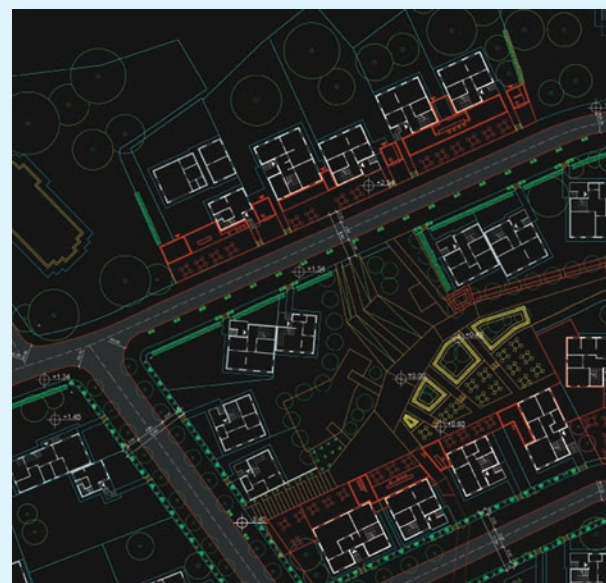
Svrha zadatka

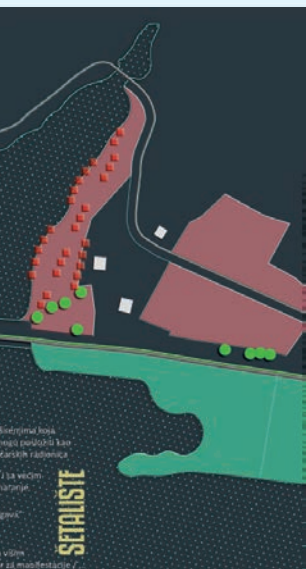
Savremena narav kulture ističe interakciju kultura koja proizvodi specifičnu mešavinu životnih stilova. Ostvarenjem novih kontakata menjaju se i kulturne odlike zajednice. Kulture stupaju u interakciju sa drugim kulturama, utiču jedne na druge, mešaju se i evoluiraju. Obeležja kultura se modifikuju, dobijaju hibridni karakter i stvaraju nove obrasce svakodnevnog života. Ove mešavine kultura karakteristične za mesto, predstavljaju veliki potencijal za obogaćenje društva i zaštitu posebnosti koje svet kapitala i sile globalizacije uništavaju. Stvaranjem

zajedničkih prostora unutar lokalne zajednice, na temelju kulturne razmene, postiže se otvorenost prema svetu, povećava vrednost urbanog područja i samim tim podstiče njegov ekonomski razvoj. Globalni procesi promovišu programe podrške lokalnom razvoju koji povezuje kulturno delovanje i kreativnost sa društvenom obnovom. To znači da se produktivnom upotrebom raznolikosti može obezbediti čvrsta osnova za razvoj ljudskih sposobnosti i stvoriti kultura inoviranja od koje svako može da ima ekonomske koristi.

Spremnost za pronalaženje novih značenja u zajedničkoj tradiciji nesumnjivo obogaćuje vrednosti i kulturu. To je nasuprot tradicije veštačkog održavanja istorijskih i kulturnih posebnosti, koje pripadaju drugim vremenima i drugim odnosima. Nova uloga urbanog dizajna se sastoji u kritičkom procenivanju i definisanju kvaliteta, koje kulturne specifičnosti imaju za savremene procese razvoja gradova, i pronalaženju instrumenata za njihovu promociju. Na ovaj način se urbanom dizajnu dodaje socijalna i ekonomska dimenzija koja mu često nedostaje. To omogućava uključivanje urbanih područja u globalnu utakmicu koja zahteva dobra projektantska rešenja i socijalnu, ekonomsku i ekološku održivost, koja je od suštinskog značaja za urbani život (Lazarević Bajec & Maruna, 2009, 66).

Slika 20.

Olivera Petrović,
Oblikovanje prostora
(detalj plakata): po-
tež obalnog šetališta,
koje je funkcionalno
podeljeno na više
podcelina

Slika 21.

Olivera Petrović,
Oblikovanje pros-
tora (detalj plakata):
unutarblokovski pro-
stori sa prenamen-
jenim neiskorišćenim
džepovima za
dokoličarenje

Opis zadatka

Na osnovu programskih smernica iz prethodnog koraka, studenti kreiraju prostorno rešenje područja. Cilj je stvaranje atraktivne urbane slike koja će biti u funkciji promocije i ekonomskog prosperiteta područja. Težište je na pružanju podrške lokalnim razvojnim procesima kroz iskorišćavanje potencijala područja. Kreira se specifičan identitet prostora koji počiva na kulturnim specifičnostima mesta.

Ciljevi zadatka

- razvoj prostornih rešenja sa jasno prepoznatljivim kulturnim odlikama
- savremena interpretacija tradicionalnih elemenata fizičke strukture
- uklapanje novih struktura u postojeći ambijent
- unapređenje celokupne urbane strukture novim prostornim rešenjima
- kreiranje atraktivne urbane slike

Očekivani rezultat

Od studenata se očekuje kreiranje atraktivnih prostornih struktura uz primenu celokupnog saznanja iz prethodnih koraka. Nova prostorna rešenja moraju proizaći iz jedinstvenog razvojnog koncepta područja.

Primeri iz nastave — odabrani radovi studenata

U oblikovanju prostora studenta Natalije Ostojić je prepoznatljiv koncept razvoja naselja kao urbane bašte. U radu se potencira povratak na stari identitet naselja i oživljavanje nekadašnjeg trgovačkog karaktera putem stvaranja prostora za kreativne manifestacije. Ulice i bašte se integrišu u jedinstven otvoreni prostor, stvarajući mini pijace — baze, mesto za razmenu i komunikaciju. Celo naselje postaje svojevrsno trgovačko selo u kojem se, funkcionalno i oblikovno, prepliću tradicionalna proizvodnja iz kraja i savremena potražnja za autentičnim proizvodima.

Veoma živopisno oblikovno rešenje, koje odražava novu dinamiku nas-

elja, se može videti u radu studentkinje Olivere Petrović. Oblikovno rešenje je proizašlo iz koncepta razvoja mreže otvorenih prostora u naselju, kao svojevrstih funkcionalnih punktova, međusobno povezanih u jedinstvenu tematsku celinu – kreativno dokoličarenje. Insistira se na aktiviranju polujavnih prostora i stvaranju urbanih džepova u cilju podizanja stepena javnosti prostora. Posebna pažnja je posvećena stvaranju specifičnog karaktera naselja koji istovremeno omogućava kontinuitet u kretanju i nesmetano zadržavanje na pojedinim mestima. Kao poseban kvalitet rada izdvaja se potez obalnog šetališta, koje je funkcionalno podeljeno na više celina (spora i brza staza, kreativne radionice...).

ИЗГЛЕД А-А, Р=1:500

ИЗГЛЕД Б-Б, Р=1:500

ПРЕСЕК 1-1, Р=1:500

ИЗГЛЕД В-В, Р=1:500

Slika 22.

Ognjen Miljković,
Oblikovanje prostora (detalji plaka-
ta): prikaz pešačkog poteza — celo-
vita veza između obale, trga i zaleđa
Tekije; materijalizacija i skladni oblici
su vidljivi u presecima

Konačno, ostvarena celovita veza između obale, trga i zaleđa Tekije vidi se u projektu studenta Ognjena Miljkovića. Pešačka promenada, koja povezuje važne naseljske punktove, funkcionalno i likovno ob-
jedinjuje čitav niz sadržaja promovišući na taj način lokalnu kafansko-
ugostiteljsku tradiciju. Projekat je upotpunjen kvalitetnom finalnom
materijalizacijom — inteligentnim izborom popločanja i mobilijara.

ZAKLJUČAK

Ekonomski razvoj područja može biti podstaknut jačanjem njegovog identiteta odnosno isticanjem lokalnih karakteristika. Te karakteristike su najčešće vezane za kulturne specifičnosti. Njihovim potenciranjem se kreira imidž naselja koji u globalnom i konkurentnom okruženju predstavlja sredstvo za kompeticiju. Kreiranje imidža je, pre svega, zavisno od dugoročnih vizija lokalne uprave i politika kojima se usmerava razvoj područja. U skladu sa principima održivosti, kvalitet razvoja nekog područja zavisi od povezanosti ekonomskog, ekološkog, političkog i kulturnog planiranja. Aktivnu ulogu u kreiranju razvojne strategije može imati i urbani dizajn, koji putem oblikovanja fizičke strukture povećava vrednost područja. Tako posmatran, urbani dizajn predstavlja način za istraživanje mogućnosti i ograničenja razvoja urbanih celina. Ovakav pristup podrazumeva tesnu saradnju stručnjaka sa lokalnom upravom u kreiranju lokalnih politika i u definisanju razvojnih ciljeva.

Urbani dizajn, posmatran na ovaj način, predstavlja vrednosno orijentisan pristup koji uključuje nova znanja i veštine za razumevanje širih društveno ekonomskih tema. Kao proces stvaranja atraktivne urbane slike, on polazi od specifičnosti lokalnog kulturnog pejzaža, koje potom ugrađuje u razvojni koncept prostora i koristi za elemente oblikovanja. To podrazumeva posebne tehnike za prevođenje prepoznatih vrednosti u odgovarajuće kriterijume za donošenje odluka kao i pretvaranje ciljeva sa opšteg na posebni nivo. Na taj način se različite socio-ekonomske karakteristike područja i razvojni obrasci prevode u konkretne fizičke parametre. Urbani dizajn tako postaje instrument za strateško povezivanje kulturnih aspekata sa ekonomskim i kulturnim razvojem u cilju uspostavljanja opšteg okvira za oblikovna rešenja.

**Prof. dr Nada Lazarević Bajec je autor pristupa urbanom dizajnu sa aspekta kulturne raznolikosti, koji je primenjivan u radu sa studentima. Zajedno sa tadašnjim asistentom mr Marijom Marunom, navedeni pristup je proveravan kroz rad sa studentima treće godine osnovnih akademskih studija tokom školske 2004/05, 2005/06 i 2006/07 godine u okviru Studio projekta Urbanizam.*

***Ovaj rad je realizovan u okviru projekta "Istraživanje klimatskih promena na životnu sredinu: praćenje uticaja, adaptacija i ublažavanje" (43007) koji finansira Ministarstvo za prosvetu i nauku Republike Srbije u okviru programa Integrisanih i interdisciplinarnih istraživanja za period 2011-2014.godine.*

Reference

- Alibegović, D.J. (2010). Inovativno finansiranje opštinskog razvoja. U Ramirez L, Kebede, G. (ur.): Strateško planiranje lokalnog razvoja (str.167-188). Beograd: UN Habitat
- CABE. (2009). Planning for places: Delivering good design through core strategies. <http://cabe.org.uk/publications>
- Commission for Architecture and the Built Environment. (2000). Urban Design in the Planning System. <http://www.communities.gov.uk/publications>
- Ghilardi, L. (2000). Cultural planning and cultural diversity. In T. Bennett (Ed.): Differing diversities: Cultural policy and cultural diversity (pp. 123-134). Council of Europe Publication.
- Fainstein, S.S. (2005). Cities and Diversity, Should We Want It? Can We Plan For It? Urban Affairs Review, September 2005, vol. 41 no. 1 3-1. doi: 10.1177/1078087405278968
- Lazarević Bajec, N. & Maruna, M. (2006). From project to Plan: Mixing of life styles – lessons for urban planning (The role of Chinese community in New Belgrade). Proceedings of The 1st biennial conference of Fudan University International Urban Forum FUIUF (Urbanization China: culture, identity and spatial transformation), Fudan University, Shanghai, 3-5 November
- Lazarević Bajec, N. & Maruna, M. (2008). Culture-Based Strategic Urban Design. Proceedings of The SUPS10, Sharjah Urban Planning Symposium (Capital Cities, Wicked Problems: Best Practices in Planning and Policy Response Mechanism) American University of Sharjah, Sharjah, 23-25 November
- Lazarević Bajec, N. & Maruna, M. (2009). Strateški urbani dizajn i kulturna raznolikost. Beograd: Arhitektonski fakultet
- Maruna, M. & Kuburović, T. (2000). Jedinstveni jezik grada. DANS, 30, str. 10-11
- Maruna, M. & Lazarević Bajec, N. (2010). Edukacija urbanog dizajna za 21.vek: uključivanje kulture u novu profesionalnu praksu. Zbornik radova 5. Regionalne konferencije o integrativnoj zaštiti — Novi koncepti zaštite i obnove urbanih cjelina – integrativna konzervacija i održivi razvoj, Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasleđa Republike Srpske, Banja Luka, Republika Srpska, BiH, 25-26.novembar (M61 predavanje po pozivu)
- Maruna, M. (2002). Prostorni obrasci kao nosioci kontinuiteta gradske strukture. Zbornik radova savetovanja Regionalizacija Srbije i Crne Gore put u evropske integracione procese, Udruženje urbanista Srbije, Kragujevac, 29-30 maj
- Maruna, M. (2006). Multikulturalizam — okvir za kreiranje novog identiteta. U Milić, V. i Đokić, V. (ur.): Beograd prestonica (str. 262-285). Beograd: Arhitektonski fakultet univerziteta u Beogradu, Berlage institut u Roterdamu, Arhitektonski fakultet u Ahenu
- Maruna, M. (2008). Konceptualna osnova za izgradnju planskog razvojnog procesa. INFO M, 26, str.8-16
- Ministry for the Environment. (2009). Urban Design Toolkit. <http://www.mfe.govt.nz/urban/urban-toolkit-2009/index.html>
- Neill, W. (2004). Urban planning and cultural identity. London: Routledge.
- UNESCO. (2001). Universal declaration on cultural diversity. Paris: UNESCO
- United Cities and Local Governments. (2004). Agenda 21 for culture. Retrieved March2, 2008, from United cities and local governments Website: http://www.agenda21culture.net/index.php?option=com_content&view=article&id=44&Itemid=58&lang=en
- Zukin, S. (1995). The cultures of cities. Oxford: Blackwell Publishing.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

711.455(497.11)(082)

502.131.1:711.4(497.11)(082)

338.48(497.11)(082)

SAVREMENI pristupi urbanom dizajnu sa
održivi turizam Srbije / urednici Ksenija
Lalović, Uroš Radosavljević = Contemporary
Approach to Urban Design for Sustainable
Tourism of Serbia / editors Ksenija Lalović,
Uroš Radosavljević. - Beograd : Arhitektonski
fakultet = Belgrade : Faculty of
Architecture, 2013 (Beograd : Bigraf plus). -
321 str. : ilustr. ; 25 cm

Tiraž 500. - Str. 8-17: Predgovor = Foreword
/ urednici. - Urednici i autori po redosledu
pojavljivanja u monografiji: str. 300-316. -
Napomene i bibliografske reference uz tekst.
- Bibliografija uz svaki rad. - Abstracts.

ISBN 978-86-7924-064-4

1. Лаловић, Ксенија, 1968- [уредник] [аутор
додатног текста]

а) Туризам - Одрживи развој - Србија -
Зборници б) Урбанистичко планирање -
Србија - Зборници с) Туристичка насеља -
Пројекти - Србија - Зборници

COBISS.SR-ID 204094220